

Mangesidig, men *minimalistisk* Holberg

Tekst og fotos: BA. Desuden still-fotos fra DVD'en

For nogle år siden udkom der en DVD om Holberg, »Den Mangesidige Holberg«, den er helt udmærket til visse formål, men titlen lyder nærmest som en slem sygdom, *Hvad léd patienten af? Mangesidig Holberg! Blev sygdommen så kureret? Å jo, men patienten gik hen og* Ufff, det er ikke pænt at gøre sig lystig på dén måde, men emnet er jo ikke hvem som helst, derimod én af vores største satirikere, og én der undertiden opførte sig temmelig barsk; men jeg vil alligevel se om jeg ikke kan kan rette kursen bare *lidt* op nedenfor.

Pro for det første: DVD'en er en nem og overskuelig ting. 9 afsnit, 9 udmærkede appetitvækkere, 9 interviews med folk der har god forstand på dét de siger. Men da hvert afsnit kun varer 4-5 minutter, må det blive en ret så kort historie om hvert emne, til gengæld holder disse små afsnit høje faglige mål. Hører man godt efter, får man meget at vide, og på underfuld vis er der mange af interviewene der støtter hinanden aldeles udmærket. Når Thomas Bredsdorff siger spændende ting om Holberg's politiske dobbelthed og hans nærmest ambivalente praksis, så følges det op af Gunnar Sivertsen der beretter om Holberg's utopiske roman »Niels Klim«.

Thomas Bredsdorff

Gunnar Sivertsen

Når Peter Christensen Teilmann fortæller om komedierne, også om at psykologi var noget ganske andet på Holberg's tid end den er i nutiden - og at Holberg's karakterkomedier derfor ikke leverer en psykologi som 'lever op til' hvad man kan opleve i moderne teater, tv og film - så er det en ret munter og meget oplysende affære at høre Ditlev Tamm fortælle såvel om Holberg's gengivelse af datidens juridiske mainstream i »Natur- og Folkeretten« som om 1700-tallets jurister og juridiske praksis, især dén stereotype del som Holberg brugte løs af i flere af sine komedier. Nej vel var Holberg ikke fagjurist, men han havde en ret god fornemmelse af hvad jura handlede om - og hans »lille« bog blev efterhånden meget

benyttet (og gav ham - må man formode - en temmelig pæn indkomst).

Akkurat på dette sted *dykker* DVD'en en smule, for der er rigeligt plads til at der kunne komme mere liv og mere sprutten på DVD'en, især mere *teater*. Nok er der et par vidunderlige småklip af noget Holberg-teater, men det er kun småklip, og i øvrigt (uden at det vist nævnes ét eneste sted) nogle der har *Sorø Amatør Teater* som aktører - med den indtagende formandinde, Grete Thomsen som temmelig *giftig* giftekniv i »*Den forvandlede brudgom*«.

Hun og resten af gøglertruppen kan man opleve igen om et års tid - i sommeren 2009 - når »*Den Stundesløse*« sættes op i Sorø Museum's pragtfulde kulisser. Hans Bülow der har lavet den aktuelle DVD kan med fordel bestille plads og optage netop dén forestilling og arbejdet med den, for truppen er god, og stykket er ét af Holberg's aller bedste. Skulle han få dén idé at supplere med andre eksempler på den sceniske Holberg, ville det være ganske fortrinligt - og der er mange gode vinkler at belyse, var »*Jepppe*« det ene eller det andet? Hvordan var det med »*Melampe*«? (spørg fx Bent Holm der har bearbejdet teksten). Mht Den Stundesløse, se: <http://holberg.nu/stressedag.htm>.

Peter Christensen Teilmann

Ditlev Tamm

Grete Thomsen fra Sorø Amatør Teater

Man kunne måske indvende at DVD'en ville være kærtret hvis der var for meget teater i den, for Holberg er jo meget andet end teater. Jo såmænd - men Ditlev Tamm viser i 'sit' interview at der er en overlapning mellem teater og domstolspraksis; i øvrigt kunne han selv være dén der viste hvordan - i det mindste oplevede jeg ham engang i Kalundborg hvor han fortalte om Holberg, juraen og juristerne - og så at han selv var en glimrende aktør der kunne spille flere roller.

Holberg havde mange sider, han var komedieforfatter, romanforfatter, essayist, men opfattede i høj grad sig selv historiker. En meget stor del af hans forfatterskab var historisk, hvad enten man tænker på hans Danmarks og Norges

Historie, hans Helte- og Heltindehistorier eller hans Kirkehistorie, og dét fortæller Sune Berthelsen om - også om at Holberg's façon er blevet kritiseret; han var for lidt kildekritisk er det med stor rimelighed blevet fremført.

Men man kunne måske tilføje at hvad der især lå Holberg på sinde var at få *formidlet* sin viden til omverdenen, hvorimod hans store samtidige, hans kollega og temmelig gode ven, Hans Gram, lagde hovedvægten på kildeindsamlingen og kildekritikken; til gengæld er Gram's produktion ret begrænset af omfang og fik slet ikke dét *direkte* gennemslag som Holberg's bøger fik.

Ville Holberg slappe af, nød han at spille musik - gerne fløjte og gerne i selskab med andre. Man må tro at han har været habil som fløjtenist. Måske er hans interesse blevet fanget allerede på latinskolen i Bergen, senere har han optrådt i private kredse, således allerede i Kristianssand, men i sine modne år spillede han også i København i det musikalske societet, dels med professionelle, dels med amatører. Holberg optrådte ikke gerne selv, hverken i sine skuespil eller på anden vis; han ville hellere være iagttager end deltager, men på musikkens område er det anderledes - her var han måske mere fri? Her turde han i højere grad gå på scenen. Om han improviserede ved jeg ikke, sandsynligvis spillede han efter noder, og man véd at han foretrak Corelli frem for flere andre.

Sune Berthelsen

Frode Thorsen (på fløjte)

Ea Matzon

At han netop var en iagttager - eller måske en *voyeur* - er også hvad Ea Matzon fortæller. Hvorfor giftede han sig ikke?, spørger Hans Bülow hende. Før han var 40 kunne han ikke forsørge hende, siger han selv; efter at han var blevet 40 mente han ikke at kunne fornøje hende. Hvor meget der er 'skrøne' véd vi ikke, ej heller om han var homoseksuel, siger hun. Muligvis led han af en medfødt skavank, *en delikatesse*, som satte ham uden for den fysiske del af et seksuelt samliv?

Af interviewet med Thomas Bredsdorff fremgår at der var én ting Holberg holdt ved livet igennem: Opfattelsen af at kvinderne burde agtes højere end de blev. Vel var de ikke dygtigere end mændene, men i princippet måtte de kunne blive akkurat så dygtige som dem, hvis man blot respekterede dem; efter Holberg's mening var det den rene tåbelighed ikke at

forstå dét.

Stig Fjord Nielsen, flittig lokalhistoriker, har studeret Holberg's praksis som godsejer. Han var ikke nogen bondeplager, tværtimod respekterede han dygtige bønder, støttede dem om nødvendigt, men han kunne være temmelig nøjeregnende, også i småting, absolut ikke nem at bide skeer med (hvad der er *talrige* eksempler på, tilføjer jeg for egen regning). Han var en overmåde dygtig økonom, investor og driftsherre og formåede at samle 2-300 mio. DKK (i nutidsværdi) som han overlod til Sorø Akademi og til gengæld blev opløftet, *erigeret*, til baron.

Stig Fjord Nielsen

Lars Roar Langslet

Idéhistorikeren og tidligere Norsk kulturminister Lars Roar Langslet giver et samlet overblik om Holberg's nutidige betydning. Den er ganske stor, siger han - og 11. september viser i høj grad hans aktualitet. Den religiøse tolerance han argumenterede for, hans syn på kvindernes rolle osv. er véd at være accepteret i alle de nordiske lande, men der er mange steder i Verden, hvor man langt fra er kommet dertil (Muhammed-tegningerne ligger efter DVD'en, se evt.: <http://bjoerna.net/holberg/Muhammed.htm>).

Kommentar: DVD'en skal ikke kritiseres for at den er blevet gjort eller består af en slags 'smagsprøver', dét ville være tåbeligt, ej heller for at der mangler *meget* vigtige emner, for dét gør der ikke, kun for at den ikke er 'hidsig' nok. Måske kunne man overveje at lave én eller to nye DVD'er som supplement? Jeg har ovenfor nævnt dét med at der kunne komme noget mere teater med på en ny skive, men det ville også være godt om der kunne medtages nogle diskussioner, noget uenighed i opfattelsen, noget mere kritik evt. Lytter man godt efter, er der et par steder eller tre på den foreliggende skive, hvor der antydes en diskussion - men nærmest kun *off stage*.

Nok var Holberg en Enevældens mand, men undertiden gik han dog op imod opfattelsen på bjerget. Ikke mindst da han i de yngre år skrev »*Peder Paars*«, som han fik ørerne i maskinen for - hvad der måske lærte ham at 'klappe i', dvs. sådan da. For Holberg klappede ikke altid i, undertiden skrev han alligevel temmelig provokerende ting - gerne på latin - som da han skrev »*Niels Klim*«, som nogle af de toneangivende og lige så latinkyndige præstefolk bestemt ikke brød sig om.

Thomas Bredsdorff taler om at Holberg brugte list for at komme ud - og igennem - med sine ting. Akkurat. Nogle gange talte han med små bogstaver (som når han i et par epistler skrev om de forskellige slags pietister vi havde), nogle gange lader han vel nærmest som om han mener noget andet end han gør, nogle gange lader han læserne tænke selv og drage de mest krasbørstige konklusioner, nogle gange refererer han forskellige udsagn og rygter (der måske svarer til hvad han selv mener), som han så forholder sig 'objektivt' til, hélt og aldeles objektivt. På den ene side var han dét, på den anden side også *dét*.

DVD'en kan bruges, vil jeg tro, til almen voksenundervisning og til undervisning på de gymnasiale uddannelser - og så kunne man invitere de studerende til at overveje hvordan de kunne tackle at lave en DVD selv, ofte lærer man meget mere af at formidle selv, end af at høre på nogle kloge åger. Det skulle nok blive nævnt af de studerende at variation ville gavne en del - for det er lidt trist at se den samme kameraindstilling og den samme

scenografi i så mange interviews.

Hans Bülow har været omhyggelig med at få de interviewede til at tale klart og tydeligt og langsomt, så en motiveret Dansk lytter (eller seer) forstår sagtens hvad der siges, også når det er på Norsk. Om Svenske og Norske, for slet ikke at tale om Finske, 'seere' får lige så meget ud af det, véd jeg ikke, men Hans B. har gjort et smukt forsøg.

Hvis man producerede nogle flere DVD'er og gav plads til noget fordybelse og diskussion, ville nogle af de emner eller temaer man kunne savne formentlig også komme med, fx Holberg's opfattelse af de religiøse emner (hans religiøse tolerance berøres på den aktuelle DVD), hvoraf ét af de vigtigste må være hans tydning af teodicé-problemet, der handler om forholdet mellem den gode, stærke og indsigtsfulde Gud over for Verdens elendighed fra Syndefaldet og frem; et andet emne kunne være Holberg's eget liv fra barneårene i Norge til hans ret tidlige, endelige exit til Danmark. Hvorfor kom han dog aldrig på besøg deroppe? I dén forbindelse kunne man komme nærmere ind på hvordan han tacklede dét at skrive om sig selv i sine 'levnedsbreve' og i sine andre skrifter. Et tredje emne kunne dreje sig om hvordan andre og senere forfattere har benyttet ham som inspiration.

Jeg lovede ovenfor at skikke mig en smule og måske at være lidt konstruktiv. Til dét formål har jeg gjort et praktisk forsøg, omsat DVD'en til iPod-format (fx som MP4-filer), dén del gik overmåde nemt. Og så tog jeg en tur i skoven dels for at høre interviewene én gang til, dels for at få be- eller afkræftet om mit indtryk var forkert, at billederne (i det konkrete tilfælde, *in hoc casu*) slet ikke var vigtige, men at det var lydsiden der var det centrale.

Et brombærkrat ved Mølleåen

Det var en positiv oplevelse at få tingene på dén måde, vankende omkring i naturen mens jeg spiste et par brombær. Så dét var måske en overvejelse værd at satse noget mere på at få lavet DVD'er som denne i iPod-format. Det er ikke ligefrem noget jeg selv har fundet på, jeg har i en hel del tilfælde haft stor fornøjelse af at høre forskellige 'Deadline 2. sektion' på dén måde - hvor jeg har oplevet at ordene ofte står ganske stærkt 'i sig selv', fx var der for nogle måneder siden en glimrende udsendelse om dén bog som Thomas Bredsdorff har været med til at udgive om tolerance! - og en udsendelse som dén kunne sagtens være med på en ny DVD, men frem for alt: Nogle DVD'er med ægte, engageret diskussion ville være en god ting af mange grunde.

For nylig omtalte jeg Palle Petersen's gavtyveroman om Holberg (se: <http://holberg.nu/Ludvigsbakke.htm>). Man kan være glad eller ej for udfaldet af hans eksperiment og sproglige lystigheder, men hér fremlægges en spændende og provokerende idé. Kunne man lave en DVD der byggede på dén bog eller på tilsvarende ting, ville det være fint.

Henvisninger:

Se <http://www.batavia.dk>: Salg > Kultur ... evt.: <http://bataviaforlag.dk/kultur-c-34.html>. Her er der info om priser m.v. og mulighed for at se et par klip fra DVD'en.

Alle interviews er optaget i forbindelse med et meget inspirerende Holberg-seminar i Dianalund i den tidlige sommer 2004. Seminaret havde Ea Matzon som initiativtager og

hovedarrangør, og blandt resultaterne var bogen »*Holberg i Norden*« (Makadam Förlag 2004), der havde Gunilla Dahlberg, Peter Christensen Teilmann og Frode Thorsen som redaktører. I bogen er der meget der uddyber og forlænger DVD'en - dog nok på et noget højere niveau end DVD'en.

Mht tidens musik - og Holberg's interesse - kan der henvises til Toke Lund Christiansen's »*Fløjtespil i Danmark indtil år 1800*« (2007). Corelli's de samlede findes på CD [5 028421 924038], se fx her: <http://www.imusic.dk/item/5028421924038/corelli-2005-opera-omnia-complete-works-cd>.

En snajl på vajn er tajn på rajn ... i Spanien

Da jeg var ude at gå, så jeg en snegl på vejen; det var ikke planlagt, men heller ikke ligefrem overraskende eftersom regnen silede ned. ... Og så var det jeg tænkte: Holberg var givetvis en snegl af en slags, det er der vel nærmest konsensus om, men var han mest af den røde, den sorte eller evt. af den brunlige, muligvis ibæriske og temmelig 'invasive' slags? Måske kan billedet bruges til noget med et gran salt?

Så derfor foretog jeg straks en lille, uvidenskabelig undersøgelse af snegleforekomsten i den danske skov deromkring - en anelse inspireret af nogle af Holberg's 'biologiske' undersøgelser fx af biernes liv men også af den omfattende kvægsyge i 1740'erne, som han endda skrev en betænkning om. Betænkningen blev læst op, omend ikke af ham selv (!), i det Videnskabernes Selskab, som Hans Gram havde været én af initiativtagerne til og som han sørgede for at Holberg blev optaget i.

Her følger (foreløbigt) et par billeder - også af den foretagsomme Vinbjergssnegl, der har det med at blive spist - ikke blot af visse andre, to- og slet ikke-benede, dyr, men i særdeleshed af os mennesker, måske især i det Franske. Først skal de stakkels dyr efter traditionen marchere en lang tur ... på salt, har jeg hørt, så de kan komme af med deres ekskrementer, og så er de rede til at blive dræbt, bagt og spist med kryddersmør og godt brød ved siden af.

Et par henvisninger:

Betænkningen om kvægsygen: <http://bjoerna.net/holberg/Kvaegsyge.htm>

Bierne: <http://bjoerna.net/holberg/Om-Bierne.htm>

Snegle, se 'Holberg Ordbog' bd. 4, sp. 1429.

Rød snegl. Måske er der flest af dem i Dyrehaven, både Nord og Syd for Mølleåen?

Brun. Der er tilsyneladende ikke så mange af denne type i 2008, som jeg har set tidligere i samme område.

Vinbjergsnegl. Én eneste så jeg denne dag, men den havde til gengæld ret god fart på.

Sort. Dem er der mange af andetsteds, men jeg så kun et par stykker af denne type på 'observationsdagen', den 10.8.2008.

Forpremierer

[Ole Thestrup's 'Jeppe'](#). Det Danske Teater spiller »*Jeppe på Bjerget*«. Januar 2007.

2007

1/2007 - [Holberg-Træf i Slagelse](#). Marts 2007.

2/2007 - »*Erasmus Montanus*« på »*Grønnegårds Teatret*«. Juni 2007.

3/2007 - [Egnsteatrene. Brian Mikkelsen's bekendtgørelse \(som udkast og i færdig form\)](#) - kommentarer fra Brygger Mikkelsen's Kalundborg. Juli 2007 og december 2007.

4/2007 - »*Filuren*« spiller »*Jean de France*« i Musikhuset Aarhus - og Kirsten Dahl »*myrder*« den i »*Århus Stiftstidende*«. Oktober 2007.

5/2007 - »*En klassiker reaktualiseret og rekontekstualiseret*«. Arrangement på Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, KUA, November 2007.

6/2007 - »*Jeppe alene på Bjerget*«. December 2007.

2008

7/2008 - »*Alle tiders Jeppe*« under udvikling. Marts 2008.

8/2008 - [Wiedewelt i stormvejr](#). Marts 2008.

9/2008 - [Hvor blev Holberg egentlig af, i Sorø?](#) Marts 2008.

10/2008 - [Det er i Jeppe's forvandlinger, fascinationen ligger - siger skuespilleren Niels Vandrefalk om sin »Alle tiders Jeppe«](#). April 2008.

11/2008 - [Holbergske masker på Tersløsegaard](#). Mona og Niels Damkjær udstiller i sommersæsonen 2008 (April 2008).

12/2008 - [Grønlænder-Jeppe og grønslænderne - og hvad skulle Hans Egede i Grønland?](#) (April-Juli 2008).

13/2008 - [Holberg om forskellige teaterting](#). Epistel 66, epistel 179, epistel 347 og flere andre, desuden 'Betænkning over Komedier' og 'Tordenbrevet' (Maj 2008).

14/2008 - [Holberg i Sorø Klosterkirke og Johannes Wiedewelt's mindesmærke for ham](#) (Juni 2008).

15/2008 - [Den stundesløse i Sorø: Store STRESSEDAG](#). Extra: Komedien kan læses og downloades via dette nummer (Juni 2008).

16/2008 - [Holbergdagen 17. august 2008](#) (August 2008).

17/2008 - [Ludvigsbakke. Om Palle Petersen's gavtyveroman om den yngre Holberg](#) (August 2008).

18/2008 - [Mangesidig, men minimalistisk Holberg. Om Hans Bülow's Holberg-DVD](#) (August 2008).

19/2008 - [Maskerade i den grønne gård](#). (August 2008).